

Economic Progress and Social Security av Allan G. B. Fisher. London 1945. (Macmillan & Co. Ltd.) 328 s.

Allan G. B. Fisher utgav 1935 ett arbete, *The Clash of Progress and Security*, som i stort sett spann på ett enda tema: ekonomisk utveckling måste alltid betyda förändringar; då dessa förändringar möta motstånd av många olika slag, beroende på att de ofta åtminstone på kort sikt ha oförmånliga verkningar för enskilda, företag eller grupper, vilka många gånger i första hand sträva efter status quo och egen trygghet,

uppkommer lätt den föreställningen, att det för samhället i dess helhet föreligger en konflikt mellan framåtskridande och trygghet. Gentemot detta invände Fisher, att den i längden enda säkra tryggheten för hela samhället nås med framåtskridande. Vad som närmast föranledde honom att utveckla detta tema var de ekonomisk-politiska strömningarna i vissa »nya» länder, främst då Australien och Nya Zeeland, som gingo ut på att ekonomisk trygghet borde kunna uppnås genom enbart jordbruk och boskapsskötsel, alltså en slags »modernäringsideologi».

När temat nu tas upp, är det därför att det åter har stor aktualitet, om också i något annorlunda sammanhang än för tio år sedan. Social trygghet genom »full sysselsättning» är numera lösenordet i all diskussion rörande efterkrigsproblemen. Fisher hävdar emellertid att tryggheten inte kan uppnås genom att man sätter upp den som dominerande mål. Den måste vara en biprodukt av någonting annat. Om man försummar att på allt sätt öka rörligheten och smidigheten i näringslivet — t. ex. genom att man obetingat sätter individuell trygghet som mål — får man varken någon ekonomisk utveckling eller full sysselsättning eller trygghet. Endast genom att arbeta med ett enda huvudmål för ögonen, nämligen framåtskridande, uppnår man i längden någon trygghet. Detta är i korthet huvudtemat även i Fishers senaste arbete.

Förf. diskuterar först det ekonomiska problemets innebörd. Därefter beröres en del principfrågor rörande efterkrigsproblemen, varvid förf. ställer sig skeptisk mot talet om att efterkrigstidens ekonomiska problem på längre sikt skulle vara i grunden annorlunda än tidigare. Han syftar väl närmast på Alvin Hansens talesätt att man från »produktionsekonomin» måste söka sig fram till en »konsumtionsekonomi». Det stora problemet är och förblir att producera så mycket som möjligt. I ett följande kapitel diskuteras trygghetsföreställningen och innebörden av begreppet trygghet. Det är här förf. bl. a. drar upp den fundamentala skillnaden mellan individens trygghet och hela samhällets ekonomiska stabilitet i vidare bemärkelse. Därefter följer några kapitel, som behandla det ekonomiska framåtskridandets »mekanism». Här behandlas ur skilda synpunkter de för enskilda företag och grupper ofta obehagliga förändringar, som måste ligga i den ekonomiska utvecklingens natur. Vidare belyses den arbetslöshet, som sammanhänger med produktionsstrukturella anpassningssvårigheter. Huvudtanken är härvid att dessa anpassningssvårigheter (»stelheten») i näringslivet alltid spelat en mycket stor direkt och indirekt roll för uppkomsten av även de allmänna arbetslöshetskriserna och att de skärpts under senaste decennier. I det följande går förf. närmare in på hindren för snabb anpassning och rörlighet och på förutsättningarna för framåtskridandet. »An expanding economy necessarily means shifts in consumers' demand; shifts in consumers' demand necessarily mean continuous redirections of our supplies of labour and capital. Anything which prevents this redirection ensures in effect that our economy will not expand.» I detta sammanhang ges också en kritik av en del olika ekonomisk-politiska doktriner och program. Avsnittet om planhushållningsidéerna ger väl knappast några betydelsefullare nya synpunkter men är en ganska god sammanfattning av den kritik, som brukar riktas mot dessa idéer från konservativt och liberalt håll.

Ledmotivet att tryggheten inte uppnås genom att man gör den till ett mål genomlöper även diskussionen av de internationella ekonomiska problemen. Inte endast autarkisträvandena utan varje försök från ett lands sida att »konservera» t. ex. en viss produktionsinriktning eller vissa produktionsformer, lägger hinder i vägen för ett framåtskridande inte endast i landet ifråga självt utan också i andra länder. Sådana strävanden leda aldrig till den stabilitet eller trygghet, som är deras egentliga mål. Förf. lägger över huvud taget mycket stark betoning på ländernas beroende av varandra.

Det kan väl sägas att tankegången i föreliggande arbete såtillvida är rätt självklar som väl ingen, även om det ibland låter så, i själva verket förnekar, att det dominerande problemet är att producera så mycket som möjligt eller att stelhet i näringslivet och ovilja mot alla förändringar är av ondo ur framåtskridandets synpunkt. Inte desto mindre är man benägen att anse Fishers inlägg välmotiverat och nyttigt.

Till en början måste man erkänna att tesen att trygghet inte kan uppnås om man inriktar ansträngningarna på att uppnå trygghet, är tänkvärd. Belysningen av denna tanke ur olika synpunkter är värd uppmärksamhet, även om den skulle ha vunnit på en större konkretisering och rikligare exemplifiering. Detsamma kan sägas om den underliggande konjunkturteoretiska grundsynen på den strukturella anpassningströghetens betydelse. Man kan vidare erkänna att ordets makt över tanken är sådan, att det myckna talet om en kronisk underkonsumtion lätt kan få till följd en snedvriden syn på de verkliga ekonomiska *utvecklings*problemen, även i den mån den egentliga innebörden av detta tal inte i och för sig behöver implicera detta. Underkonsumtionsteoretikerna mena väl i allmänhet inte, att några verkliga utvecklingsproblem lösas genom att konsumtionen tvingas att öka och de avse väl inte heller att försumma dessa utvecklingsproblem. De ha väl m. a. o. alldeles klart för sig att ökad konsumtionsbenägenhet och full sysselsättning inte är någon garanti för och än mindre identisk med framåtskridande. Men frågan är om inte den moderna problemuppläggnings i underkonsumtionsteoretisk terminologi i praktiken hos många manar fram den uppfattningen, att allt är gott och väl om bara alla ha köpkraft och sysselsättning. Frågan är vidare om inte härav lätt följa åtgärder, som de facto kunna hämma framåtskridandet eller åtminstone skjuta sådana åtgärder i bakgrunden, som kunna påskynda den ekonomiska utvecklingen. I varje fall förefaller det vara värt att uppmärksamma, att åtgärder, som syfta att skapa obetingad trygghet eller en »garanterad standard» för vissa enskilda, företagar- eller yrkesgrupper, i verkligheten kunna komma i konflikt med den ekonomiska utvecklingens drivande krafter. Ur denna synpunkt har Fishers arbete en uppgift att fylla, även om det på intet sätt uttömmande behandlar sitt utomordentligt viktiga ämne.

Den kritik man skulle vilja rikta mot förf:s allmänna huvudtanke går närmast ut på att den kanske drives litet väl långt och ensidigt. Det kunde ha framhållits, att inte alla förändringar äro led i framåtskridandet, att en del sådana tvärtom kunna försena detta och att det alltid är svårt att s. a. s. ex ante avgöra, huruvida en viss förändringstendens i produktionsstrukturen verkligen är ett led i framåtskridandet.

Tesen att ett minimum av »tröghet» i produktionsstrukturen och ett obetingat avvisande av »tryggheten» som *mål* alltid är en förutsättning för ekonomisk utveckling och att denna utveckling i längden är den *enda* vägen till trygghet för hela samhället, är en sanning med så pass stor modifikation, att det kanske inte *alltid* är möjligt att oförbehållsamt hävda den i en ekonomisk-politisk diskussion.

Erik Dahmén.